

FOLKLORE

Duo sefardí

Comentari de l'obra per a dos violins d'Agustí Coma i Alabert

Text: PRODIEMUS

Il·lustració: Rocío Galindo¹

A principis de 1986 l'Acadèmia Menuhin encarregava l'obra "Duo sefardí" per a dos violins i orquestra al compositor i violinista gironí Agustí Coma Alabert, que en aquells moments era membre de l'Acadèmia i, alhora, violinista a la Camerata Lysy.

La Camerata Lysy

La Camerata Lysy és un formació de 14 o 15 solistes de corda-arc que interpreten obres escrites per petita orquestra de corda o per un grup de solistes de corda, però amb presència a pràcticament totes les programacions d'exemples de repertori per un o més solistes, no sempre de corda, acompanyats per la pròpia Camerata.

El gran violinista Alberto Lysy, deixeble predilecte de Menuhin, en va ser el fundador i avui continua com a concertino-director, portant aquesta agrupació arreu dels cinc continents.

D'un nivell molt selecte, el fet de formar-ne part implicava haver de passar una audició pública anual. En aquesta audició, el propi mestre Menuhin i altres grans mestres veterans de la Menuhin School de Londres i de l'Acadèmia Menuhin a Suïssa, escollien els candidats,

¹ Pintura sobre seda. Reproducció d'una obra de Marc Chagall.

provinents de totes les nacionalitats a nivell mundial. Els pocs escollits no només participaven a les gires de la Camerata, concerts de cambra, enregistraments per les millors firmes existents, etc., sinó que, en ser nomenats membres de l'Acadèmia, podien treballar tant l'instrument com la música de cambra amb els millors intèrprets internacionals, invitats periòdicament a Gstaad (Suïssa) -on en aquells moments residia l'Acadèmia- o a la pròpia capital, Berna, durant els mesos de gener i febrer.

L'estrena

El propòsit de l'encàrrec de "Duo sefardí" era l'estrena d'una obra per a dos violins i orquestra que havia de ser interpretada pels mateixos grans mestres Yehudi Menuhin i Alberto Lysy en les parts solistes acompanyats per la Camerata Lysy en el Festival Menuhin de Saanen (Suïssa) de 1986.

El compositor va dedicar l'estada d'una setmana a Girona, el febrer de 1986, a la creació d'aquesta obra. En arribar a Suïssa amb el manuscrit sota el braç, l'obra va causar molt bona impressió tant al director com als altres membres de l'Acadèmia. Fou, doncs, proposta per al Festival Menuhin i acollida amb gran satisfacció i admiració pel propi Yehudi Menuhin, qui en acabar el concert va donar testimoni del seu agraïment amb la següent dedicatòria a la partitura original: «Per recordar la nostra estrena, amb el més calorós agraïment al compositor. Yehudi Menuhin». Això era el 15 d'agost 1986. Cinc dies després, el 20 d'agost, el propi compositor Agustí Coma Alabert junt amb Alberto Lysy tocaren com a solistes aquesta mateixa obra en una nova actuació de la Camerata a Berna. I onze mesos després repetien aquesta obra també ells dos amb la Camerata, a la ciutat de Girona, en un concert gravat per Televisió Espanyola (TVE).

El poble sefardita

El llegat del poble sefardita a les nostres terres va significar un enriquiment cultural, sobretot al llarg de l'edat mitjana i no gaire temps més enllà, donat que 1492 fou l'any del tristament conegut Decret d'Expulsió de les àrees peninsulars. Fins llavors, la música i la literatura sefardites s'havien nodrit de les influències originàries de les diferents regions peninsulars. La diàspora que suposà per aquest poble el mencionat decret va significar l'assimilació de nous factors, noves influències en els diversos punts migratoris: Salònica, Esmirna, Belgrad, Constantinoble..., sense oblidar la important colònia sefardita del Marroc, una de les poques que va mantenir una assídua relació amb els sefardites peninsulars, a diferència de la gradual pèrdua de contacte amb els de la Mediterrània més oriental.

Ni cal mencionar el que va suposar per la parla, la literatura, la música, les arts i la cultura (en la seva accepció més àmplia) de la mediterrània peninsular aquesta persecució, que ha arribat pràcticament fins als nostres temps i que ha deixat alguns dels episodis més negres de la història. El més lamentable és que la xenofòbia acabà per ser imbuïda a les classes populars.

El 1975, un testimoni d'edat avançada ens explicava –i en tenim l'enregistrament– les marxes o manifestacions populars que contra aquesta ètnia s'organitzaven encara a finals del segle XIX i principis del XX en els pobles més reaccionaris de les nostres comarques. Expressions col·lectives de xenofòbia que ell mateix va presenciar en la seva joventut. La ignorància i la pressió de les classes dominants va fer que perdurés de generació en generació la creença que «eren dolents».

Del que va succeir aquí amb el poble sefardita també en trobem episodis semblants a la cultura ashkenaz, a les regions germanoeslaves. Per això creiem que ressuscitar de l'oblit permanent aquesta música pot ajudar-nos a dirigir la mirada envers nosaltres mateixos. Si aconseguim fer-la present en el nostre interior, potser hi descobrirem vincles que no coneixíem, però que de fet són un do rebut com a herència d'aquests nostres avantpassats.

La música sefardita

No és la nostra intenció fer un anàlisi musical exhaustiva d'aquestes obres ni desglossar-ne el procés compositiu aquí. Sí direm, però, que es tracta d'un llenguatge bàsicament modal, ja que aquesta música està caracteritzada per l'ús d'escales modals (modes de Re, Mi, Fa, Sol, La) però també d'esquemes tetratònics, pentatònics i hexatònics. A diferència del cant ashkenaz, que es manté fidel a les antigues modalitats, però que a vegades deriva cap als modes major i menor de la tonalitat moderna, la cançó sefardita, a causa de la dispersió geogràfica, comprèn una varietat molt més àmplia de gammes modals, que corresponen a les diferents regions visitades en la seva fugida. La seva important presència en zones aràbigues i turques fa que l'interval de segona augmentada, tant en el tetracord inferior com en el superior, en sigui una característica inconfusible. Les melodies sobre escales modals són per norma general amb cadència final a la quinta. Però hi ha algunes excepcions amb textura polimodal que els musicòlegs han atribuït a la influència del contacte amb l'àrea balcànica.

Aquests cants foren creats per una transmissió oral i no escrita, i així es van salvaguardar de generació en generació fins que finalment algú va decidir transcriure'n alguns d'ells al pergami. A la capacitat d'expressió directa dels sentiments més humans, més sincers i profunds, cal afegir la facilitat per ornamentar i variar els temes melòdics. De fet ja ens han arribat dues versions d'aquella època d'una mateixa cançó: una simple i l'altra ornamentada.

Trets musicals sefardites en obres de nova creació

Tant en el “Duo sefardí” com a les “Quatre melodies sefardites” per a quartet de corda, el compositor Agustí Coma Alabert ha posat tots els elements de la composició –forma, textura, llenguatge harmònic, ús de la dissonància, evolució agògica i dinàmica i un llarg etcètera– al servei del cant primitiu i amb un respecte abnegat cap al motiu de ser de cada tema. No ha descartat, dins d’una concepció bàsicament modal, la inserció d’harmonies alterades en llocs molt concrets, que es pot dir entren pràcticament en el terreny de l’atonalitat i àdhuc la politonalitat en algun cas, com es pot descobrir en el primer moviment del “Duo”.

El tema principal del segon moviment, sobre l’escala hexatònica de La, guarda molta similitud amb melodies primitives de l’àrea soviètica. Tots els passatges on hi figura *coll’8^a ad libitum* foren interpretats en octaves, sovint portades (és a dir, articulades amb un lleuger portato a la mà dreta), per part de Yehudi Menuhin a l’estrena, amb un estil inconfusible. A més, ell mateix li deixà manuscrits al compositor alguns digitats i arcs a la partitura, que conserva intacta des d’aquells moments de l’estrena.

Compositors ben coneguts com Carmelo Bernaola van elogiar la partitura en arribar a les seves mans i feren arribar el sentiment de felicitació al compositor, cosa que agraeix profundament.

Difusió de l’obra

La Camerata Lysy ha continuat i continua avui fent àmplia difusió de l’obra, a diferents països del món i per diferents emissores de ràdio i televisió. L’Orquestra de Cambra de l’Empordà n’ha fet també una difusió important dins i fora de les nostres fronteres, però també altres orquestres de corda, principalment de les comunitats estatals.

La partitura de “Duo sefardí” d’Agustí Coma Alabart va ser editada per Amalgama Edicions. Si esteu interessats/ades a adquirir-la, podeu trucar al (34)-945-270514.

Vitòria-Gastéiz, desembre de 2005